

**השלכות כלכליות ואסטרטגיות של
הסיוע האמריקאי לישראל**

ירדן גזית

01/2011

מכון ירושלים לחקר שווקים
WWW.JIMS-ISRAEL.ORG

השלכות כלכליות ואסטרטגיות של הסיוע האמריקאי לישראל

ירדן גזית

הדיון בשאלת הקפאת הבנייה ביהודה ושומרון העלה את הבעייתיות של הסיוע האמריקאי לישראל לסדר היום הציבורי. גם מי שחושבים שהקפאת הבנייה היא אינטרס ישראלי, וגם מי שחושבים שההקפאה מנוגדת לאינטרס הישראלי, מבינים שהחלטות כאלה אינן צריכות להתקבל על בסיס שווי התמורה הכספית שתינתן לישראל על ידי ארצות הברית. אולם נראה כי רבים עדיין אינם מבינים את מחירו האמיתי של הסיוע האמריקאי. נייר זה יבחן את ההשלכות של הסיוע האמריקאי על מצבה הכלכלי והאסטרטגי של ישראל. חלקו הראשון של הנייר יתמקד בנושאים כלכליים, ואילו חלקו השני יציג טיעונים החורגים מהתחום הכלכלי.

רקע

מאז קום המדינה קיבלה ישראל למעלה מ-110 מיליארד דולר בכספי סיוע מארצות הברית, לא כולל ערבויות וציוד חירום של הצבא האמריקאי המאוחסן בישראל.¹ לפי הסכם הסיוע האחרון שנחתם ב-2007 צפויה ישראל לקבל כ-3 מיליארד דולר מדי שנה כסיוע צבאי למשך העשור שיסתיים ב-2018. על כ-75% מכספי הסיוע להיות מוצאים על רכש בארה"ב, והשאר מיועדים לרכש בישראל ובמדינות אחרות. בניגוד לסיוע האמריקאי למדינות אחרות, הניתן בתשלומים לאורך השנה, הסיוע לישראל מוענק בחודש הראשון של שנת הכספים, כך שישראל נהנית גם מהריבית עליו.

כלל הסיוע האמריקני מיועד לרכש בתחום הצבאי. החל מ-2008 הפסיקה ישראל לקבל סיוע כלכלי אזרחי מארה"ב, בהתאם להסכם שנחתם בין ממשלת נתניהו הראשונה לממשל קלינטון בשנות התשעים.

ב-2011 יהווה הסיוע האמריקאי כ-24% מתקציב הביטחון, כ-4% מתקציב המדינה, ובערך 1.5% מהתמ"ג.²

השלכות כלכליות של הסיוע האמריקאי

לכאורה נראה כי מענק של 3 מיליארד דולר בשנה נושא עמו רק יתרונות כלכליים. אולם בחינה של הדברים לעומק תגלה שישנם גם לא מעט חסרונות.

שווי האמיתי של הסיוע

ראשית, סכום המענק אינו מייצג את שווי האמיתי עבור מערכת הביטחון, וזאת בשל ההתניה לפיה רובו הגדול של הסכום מיועד לרכש בארה"ב בלבד. יש לשער כי גם אילו הייתה מערכת הביטחון חופשית לבחור היכן לרכוש ציוד בכל הסכום, היא הייתה בוחרת לרכוש ציוד בסכומים ניכרים בארה"ב. אולם כלל לא בטוח שהיא הייתה מוציאה 2.25 מיליארד דולר בשנה בארה"ב. יתכן שישנו ציוד אשר ניתן לרכשו בישראל או במדינה שלישית במחיר טוב יותר, ואף באיכות

¹ Jeremy Sharp, *U.S. Foreign Aid to Israel* (Washington: Congressional Research Service, 2010), p. 24.

² בהתבסס על הצעת התקציב ותחזיות משרד האוצר.

טובה יותר, אולם עקב כך שהתקציב השקלי מוגבל, ואילו התקציב לרכש בארה"ב גדול, הציוד נרכש בארה"ב. במקרה כזה, מחיר הציוד הנרכש בארה"ב בכספי המענק אינו מייצג את השווי למערכת הביטחון, שכן ניתן היה לרכוש את הציוד במחיר מופחת.

סמנכ"ל התעשייה הצבאית לשעבר שומרון דאשט, טען לפני מספר שנים בראיון לחוקר ארז רפאלי כי "מחיר חומרי הגלם [בארה"ב] כפול מהאלטרנטיבות בישראל ובאירופה. הדבר מעלה את מחירו הסופי של המוצר בכ-20%".³ רפאלי ציטט במחקרו גם את הרמטכ"ל לשעבר דן חלוץ, אשר טען אז כי "הסטה לרכש בארצות הברית, שלא על בסיס שיקולים כלכליים אלא משיקולי מטבע, גורמת לבזבוז בשל יחסי המרה הפועלים לרעת ישראל. ציוד פחות איכותי מאשר ניתן לרכוש בישראל נקנה בעלויות גבוהות יותר. דוגמה לכך היא רכישת פוד תקיפה אמריקני, למרות שרפאלי הציעה פוד טוב, מתאים וזול יותר (פי שניים), אלא שבהיעדר תקציב שקלי הרכישה התבצעה בארצות הברית".⁴

קשה להעריך את שווי האמיתי של הסיוע האמריקאי למערכת הביטחון. רפאלי ציין כי שר הביטחון לשעבר משה ארנס טען בשנת 2001, כי כמחצית מתקציב הסיוע היה מוצא מחוץ לארה"ב אילו היה הדבר אפשרי. לפי הערכה זו כשליש מכל הרכש הצבאי הישראלי בארה"ב, כ-750 מיליון דולר בשנה, אינו עומד במבחן הכלכלי. רפאלי הביא גם את הערכתו של דוד ואיש, היועץ הכלכלי לשעבר של מערכת הביטחון, אשר לדבריו כ-400 מיליון דולר (בשנת 2001) היו מוסטים מרכש בארה"ב לרכש בישראל. מאז עלה סכום המענק הצבאי בכ-50%, כלומר במונחים של היום נוכל להניח שמדובר בכ-600 מיליון דולר.⁵

ברור אם כן כי שווי האמיתי של הסיוע האמריקאי למערכת הביטחון נמוך באופן משמעותי מסכום המענק.

הוצאות הנגרמות מהסיוע

הסיוע האמריקאי לישראל מגיע מאז הסכמי קמפ דייוויד בחבילה אחת עם הסיוע למצרים. לאורך השנים ישראל ומצרים הן שתי המדינות שקיבלו את הסיוע האמריקאי הרב ביותר. על כל דולר שישראל מקבלת מארה"ב, מצרים מקבלת באופן עקבי 66 סנט במוצע כסיוע בטחוני וכלכלי.⁶ כאשר הוסכם להפחית את הסיוע האזרחי לישראל בסוף שנות התשעים, הפחית הממשל האמריקאי גם את הסיוע למצרים בשיעור דומה.⁷ אמנם אין ערובה לכך שהפחתת הסיוע לישראל תגרור גם הפחתת סיוע למצרים, אולם הניסיון ההיסטורי מלמד שישנו קשר ישיר ויחס קבוע בין הסיוע לישראל לבין הסיוע למצרים.

גם ירדן מקבלת מענקים בסכומים ניכרים מארה"ב. בשנת 2011 תקבל הממלכה ההאשמית כ-700 מיליון דולר מארה"ב. סיוע משמעותי לירדן החל רק לאחר חתימת הסכם השלום בינה לבין ישראל. אמנם אין מדובר בסכום השווה לזה שמקבלות ישראל ומצרים, אולם מדובר באחד

³ ארז רפאלי, "המענק הביטחוני מארה"ב: דיון והערכה מחודשת" (נייר עמדה, לא פורסם).

⁴ שם.

⁵ חישוב נומינלי.

⁶ Sharp, *U.S. Foreign Aid to Israel*, p. 22.

⁷ Jeremy Sharp, *U.S. Foreign Assistance to the Middle East: Historical Background, Recent Trends, and the FY2011 Request* (Washington: Congressional Research Service, 2010), p. 5.

הסכומים הגבוהים המוענקים בידי ארה"ב למדינה זרה. בניגוד לסיוע לישראל, לא כל המענקים למצרים וירדן מוגדרים כסיוע צבאי, אולם למעשה אין הבדל בין סיוע כלכלי לסיוע צבאי, שכן כאשר מדינה מקבלת מענק לכיסוי הוצאות אזרחיות, היא יכולה להפנות יותר משאבים למטרות צבאיות.

מצרים, ירדן וישראל אמנם חתומות על הסכמי שלום, אך גם אם הסבירות למלחמה נמוכה, צה"ל עודנו משקיע משאבים ניכרים במוכנות לתרחיש של מלחמה עמן. השלום ה"ק"ר, העובדה כי מצרים - אשר אין לה שכנות בעלות צבאות חזקים מלבד ישראל - מטפחת צבא חזק ומודרני, ואי הוודאות לגבי המדיניות המצרית לאחר תום שלטונו של הנשיא מובארק, משמעותן כי על צה"ל להתכונן לתרחיש אפשרי - גם אם בסבירות נמוכה - של מלחמת מגן גם בחזיתות אלו.

ככל שצבאות מצרים וירדן מתחזקים, כך נדרשים משאבים גדולים יותר מצה"ל על מנת לתת מענה לאיום הפוטנציאלי. מכיוון שישראל נמצאת בחיסרון מול מצרים מבחינת כוח אדם (ישנם למעלה מעשרה מצרים על כל ישראלי), שימור ה"יתרון האיכותי" בצידוד הוא קריטי על מנת ליצור איזון בין המדינות. לכן על כל רכש צבאי שמבצעת מצרים, על ישראל להוציא סכומים גדולים יותר על מנת לשמר את מאזן הכוחות. צה"ל הוא צבא עתיר הון ביחס לצבא המצרי, ועל כן כל דולר נוסף המושקע בו מועיל לצבא פחות מאשר דולר המושקע בצבא המצרי.

רפאלי העריך בשנת 2005, כי על כל דולר שמקבל הצבא המצרי, על ישראל להוציא בין 1.6 ל-2.1 דולר על מנת לשמר את יחס העוצמה הצבאית. זאת בעוד שבפועל מקבלת ישראל 1.5 דולר על כל דולר המושקע במצרים. כלומר, לא רק שהסיוע האמריקאי אינו מהווה יתרון כלכלי לישראל, אלא שהוא דורש ממנה להשקיע משאבים נוספים ממקורות פנימיים בתחום הביטחון. חלק מהמשאבים המושקעים במענה לאיום מצרי פוטנציאלי משמשים במקביל גם בחזיתות אחרות. רפאלי העריך כי על כל דולר המושקע בקואליציה של צבאות האזור, על צה"ל היה להשקיע בין 1.3 ל-1.4 דולר על מנת לשמור על האיזון הצבאי.

היתרון שבקבלת המענק מצטמצם אפוא, ואולי אף בטל כליל, כאשר לוקחים בחשבון את ההוצאות הנלוות למתן המענק למדינות שכנות.

פגיעה בתעשייה הביטחונית

מדינת ישראל היא אחת מיצואניות הנשק המובילות בעולם. היצוא הביטחוני הוא מרכיב חשוב בכלכלה הישראלית. שיתוף הפעולה הטכנולוגי בין ישראל וארה"ב תרם לצמיחתה של תעשיית הנשק הישראלית. אולם הסיוע האמריקאי פוגעת בתעשייה זו.

כאמור, רובו הגדול של המענק מיועד לרכש בארה"ב, ומערכת הביטחון לא תמיד בוחרת בצידוד אמריקאי על בסיס כלכלי ואיכותי. לעתים ההחלטה נעשית על בסיס העובדה שאת הצידוד האמריקאי ניתן לרכוש על חשבון תקציב המענק, ואילו עבור ציוד ישראלי יש לשלם בכספי משלם המסים הישראלי. הדבר פוגע בתעשייה הביטחונית הישראלית מכמה סיבות.

ראשית, התעשייה מפסידה חוזים יקרי ערך לאספקת ציוד לחימה לצה"ל, אשר בוחר לרכוש ציוד יקר יותר בארה"ב. שנית, כפי שטען דאשט, יצרני הנשק הישראלים נאלצים לרכוש חומרי גלם

יקרים בארה"ב, מה שמייקר את מחיר המוצר הסופי ומקשה עליהם להתחרות עם יצרנים זרים. שלישית, המוניטין שצבר צה"ל בעולם גורמים לכך שהעובדה שצה"ל בחר במערכת מסוימת מעלה את הביקוש למערכת הזו בשוק הנשק העולמי. כאשר צה"ל נמנע מלרכוש מערכות ישראליות, התעשייה המקומית מאבדת את המוניטין שיכלה לצבור אילו סיפקה את מוצריה לצה"ל. כאשר מדינה זרה שוקלת לרכוש ציוד צבאי מחברה ישראלית, השאלה האם צה"ל משתמש במערכת היא שאלה מכרעת.

אין הכוונה לטעון שעל צה"ל לרכוש מוצרים ישראלים רק כדי לעודד את התעשייה המקומית. תפקידו של צה"ל הוא להגן על מדינת ישראל, ועליו לרכוש את הציוד המתאים ביותר כדי לעמוד במשימה זו. אולם כאשר ההחלטות על רכישת ציוד אינן מתקבלות על בסיס איכותי/כלכלי אלא על בסיס אילוצים חיצוניים, הדבר פוגע גם בתעשייה המקומית.

רביעית, ארה"ב מטילה הגבלות על היצוא הישראלי למדינות זרות. עסקאות בהיקפים גדולים מבוטלות ועסקאות אחרות אינן מגיעות לידי חתימה בגלל לחץ אמריקאי על ישראל שלא למכור נשק למדינות אשר ארה"ב רואה בהן יריבות. המקרה הבולט ביותר הוא עסקת ה"פלקון" עם סין, בו נאלצה ישראל לבטל בשנת 2000 עסקה בהיקף של מאות מיליוני דולרים, ולשלם פיצויים לסין, בעקבות איום של הקונגרס האמריקני לקצץ בסיוע הביטחוני לישראל. ישראל למעשה ויתרה על עצמאותה בתחום יצוא הנשק לאחר שהקימה מנגנון "התייעצות" עם ארה"ב לאחר פרשת הפלקון. יתכן שגם ללא הסיוע האמריקאי ארה"ב הייתה לוחצת על ישראל שלא למכור נשק לסין ולמדינות אחרות, וישראל, מתוך רצון לשמור על יחסים טובים עם בעלת ברית חשובה הייתה נענית ללחצים. אולם ברור כי הסיוע הוא כלי נוסף באמצעותו אפשר ללחוץ על ישראל בתחום זה, אשר משמעותו הפסד כלכלי לישראל.

עידוד מדיניות כלכלית לא אחראית

הסיוע האמריקאי הוא מענק שאינו תלוי בתפקוד המשק הישראלי. למעשה, המענק הוא המרכיב הבטוח ביותר בהכנסות המדינה, שכן הוא קבוע בהסכם מחייב בין ממשלת ישראל וממשלת ארה"ב. מאפיין זה גרם לרוני ברט מהמכון למחקרי ביטחון לאומי לטעון כי "הממסד הביטחוני רואה, בצדק, בסיוע הכספי מארצות הברית את הגורם הקבוע ארוך הטווח היחיד בתכנון התקציב, גורם החסין מפני מעורבות פוליטית ולכן מוטב שלא לגעת בו".⁸ הדבר גורם לכך שלמערכת אין תמריץ להתייעל. ראש הממשלה לשעבר אהוד אולמרט אמר בדצמבר 2010 כי "אפשר וצריך לקצץ בתקציב הביטחון ולא יהיה שום נזק לאף אחד מהאתגרים שמדינת ישראל צריכה להתמודד איתם כדי להגן על האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל, כולל התמודדות עם מדינות שהן האויבות הגדולות ביותר של ישראל".⁹ אולם כאשר חלק ניכר מתקציב המערכת מגיע ממקור חיצוני, התמריץ להתייעלות פוחת.

⁸ רוני ברט, "הסיוע האמריקני לישראל: הערכה מחדש", עדכון אסטרטגי 1 של המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל אביב (יוני 2007), [http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1193575818.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1193575818.pdf)

⁹ כלכליסט, 9 בדצמבר 2010, <http://www.calcalist.co.il/money/articles/0,7340,L-3445001,00.html?dcRef=y-net>

כאשר ממשלה רוצה להגדיל את תקציבה, עליה לקדם רפורמות המעודדות צמיחה כלכלית, דבר שמגדיל את בסיס המס ואת סך תקבולי המסים. האלטרנטיבה, העלאת מסים ללא הגדלת בסיס המס, אינה בת קיימא בכלכלה הגלובלית והתחרותית. קידום רפורמות המעודדות צמיחה כרוך לרוב בהתגברות על התנגדות פוליטית וממסדית. אולם כאשר ישנה אלטרנטיבה בדמות הסתמכות על תקציבי סיוע זר, פוליטיקאים יעדיפו את האופציה הזו על פני משבר פוליטי.

פגיעה במגזר הפרטי

הסיוע האמריקאי אינו מוענק למשק הישראלי, אלא למגזר הציבורי. סביר להניח כי ללא הסיוע, הממשלה הייתה נאלצת להקטין את גודל המגזר הציבורי, באמצעות קיצוץ בתקציב הביטחון או באמצעות קיצוצים והתייעלויות בתחומים אחרים. כך היו מופנים משאבים רבים יותר אל המגזר הפרטי היצרני ומחולל הצמיחה. לא מדובר רק בכספים, אלא בכוח אדם, אדמה, ומשאבים נוספים המצויים כיום בידי הממשלה אשר היו עוברים לידי המגזר הפרטי לולא הסיוע האמריקאי.

על כן הסיוע הזר מהווה מחסום לצמיחה כלכלית. במקום לקדם את המשק הישראלי, הוא משאיר אותו במקום.

השלכות אסטרטגיות של הסיוע האמריקאי

מכל האמור עד כה ניתן להסיק כי מבחינה כלכלית גרידא תצמח לישראל תועלת מיותר על מענקי הסיוע מארה"ב, או לכל הפחות לא ייגרם לה נזק משמעותי. אולם חשוב לבחון את הדברים גם מנקודת מבט אסטרטגית.

הגבלת החופש הדיפלומטי של ישראל

הסיוע האמריקאי אינו מגיע ללא תנאים. על ידי קבלת הסיוע ישראל קושרת את עצמה למדיניות החוץ הגלובלית של ארה"ב. תנאי זה מגביל את יכולתה של ישראל ליצור בריתות עם מדינות נוספות. עסקת הפלקון עם סין היא דוגמה מצוינת. נוסף לעלות הכלכלית של ביטול העסקה, הדבר גרם לפגיעה ביחסיה של ישראל עם סין, מעצמה עולה שעוצמתה הכלכלית וזכות הווטו שלה במועצת הביטחון של האו"ם מעניקים לה חשיבות אסטרטגית מנקודת מבטה של ישראל. ישראל היא מדינה קטנה והיא איננה מסוגלת לבדה לשנות את מדיניותה של מעצמה כסין. יחד עם זאת, כאשר היא מבקשת את עזרתה של סין, אין לצפות שסין תתעלם מתקריות מסוג עסקת הפלקון. אמנם יתכן, כאמור, כי גם ללא הסיוע האמריקאי ישראל תמנע ממכירת נשק למדינות זרות בעקבות לחץ אמריקאי, אולם לארה"ב יהיה מנוף לחץ אחד פחות, ולישראל תהיה מעט יותר גמישות ליצור בריתות חדשות.

כמו כן נוהגת ישראל להצביע בעד עמדת ארה"ב באופן אוטומטי בכל נושא באו"ם ובמוסדות בינלאומיים אחרים. כך לדוגמה מוצאת עצמה ישראל כמדינה היחידה בעולם לצד ארה"ב התומכת בסנקציות על קובה. נוסף על העוינות לה זוכה ישראל ברחבי העולם עקב הסכסוך הישראלי-ערבי, היא מושכת אליה עוינות אנטי-אמריקאית הקיימת באזורים רבים בעולם, כולל

במזרח התיכון. גם כאן הפסקת הסיוע אינה כרוכה בהכרח בהפסקת התמיכה הישראלית במדיניות ארה"ב, אבל היא מהווה שלב הכרחי בדרך לעצמאות.

חיזוק משטרים רודניים שכנים

הסיוע הצבאי הישראלי מגיע, כאמור, בחבילה אחת עם סיוע צבאי למצרים ולירדן. הסיוע האמריקאי למדינות השכנות גורם לא רק לנזק כלכלי לישראל, אלא גם לנזק אסטרטגי בטווח הארוך.

שלא כמו בישראל, הצבא המצרי משמש מנגנון לשימור המשטר, להפרת זכויות אזרח ולדיכוי תנועות האופוזיציה. אמנם נטען שהאופוזיציה האסלאמית גרועה יותר לישראל ממשטרו של מובארק, ולכן על ישראל לשאוף להישרדות המשטר. אך משטרו של מובארק דיכא בעזרת הצבא וביעילות יתרה גם תנועות אופוזיציה ליברליות, כך שהיום האופוזיציה העיקרית היא תנועת האחים המוסלמים. בנוסף, ההנחה כי בטווח הארוך ניתן "לשחד" את מצרים כדי לשמור על הסכם השלום עם ישראל אינה בטוחה. הסיכוי תמיד קיים שהיא תנהג בהתאם לאינטרסים גיאופוליטיים.

תדמית של חולשה

הסיוע האמריקאי מטפח תדמית של חולשה, אשר מחליש את ישראל מול אויביה. מנהיגי התנועה הציונית משני צידי המפה הפוליטית הדגישו את חשיבותה של היכולת של ישראל להגן על עצמה בכוחות עצמה. במאמרו המפורסם על קיר הברזל טען זאב ז'בוטינסקי כי "כל עוד יש לערבים אפילו זיק של תקווה להיפטר מאיתנו, הם לא ימכרו את תקוותם זו". הם יוותרו על תקווה זו רק כאשר "בקר הברזל לא נראה עוד אף סדק". גם משה בילינסון, ממייסדי עיתון "דבר" השמאלי, הביע עמדה דומה כשכתב: "עד מתי? כך שואלים. עד מתי? עד שכוחו של ישראל בארצו ידון למפרע לתבוסה כל התקפת האויב, באשר הוא שם; עד שהנלהב ביותר והנועז ביותר בכל מחנות האויבים באשר הם שם, ידע: אין אמצעי לשבור את כוח ישראל בארצו, כי הכרח החיים אתו ואמת החיים אתו, ואין דרך בלתי אם להשלים אתו. זהו טעם המערכה".¹⁰

הסיוע האמריקאי לישראל אינו מהווה גורם מכריע ביחסי הכוחות במזרח התיכון. אולם התפישה לפיה ישראל תלויה בסיוע האמריקאי מעודדת את הגורמים הקיצוניים, ויוצרת "סדקים" בקיר הברזל. כל עוד יש לגורמים אלה תקווה שהפסקת התמיכה האמריקאית בישראל תעניק להם יכולת להתמודד אתה בשדה הקרב, הם יפעלו על מנת לתקוע טריז בין ישראל וארה"ב על ידי הצגתה של ישראל כמדינה הפועלת בניגוד לערכיה של ארה"ב. אולם כאשר ייווכחו שישראל מגנה על עצמה בכוחות עצמה, ואינה תלויה בסיוע זר, התמריץ לניסיונות מסוג זה עשוי להיות מופחת.

בנוסף, הסיוע האמריקאי מבטא, כפי שמנהיגי ארה"ב טורחים לציין מעת לעת, את מחויבותה של ארה"ב לביטחונה של ישראל. למחויבות זו משמעות מרתיעה כלפי אויביה של ישראל. אם ארה"ב תחליט בעתיד באופן חד צדדי להפסיק את הסיוע, בשל מתיחות מדינית או משבר כלכלי, הדבר עלול להחליש את ישראל עוד יותר. צעד כזה יתפרש כנסיגה מהמחויבות האמריקאית, ויעודד את

¹⁰ משה בילינסון, "טעם המערכה", דבר, 23 ביוני 1936.

אויבי ישראל. אולם אם הדבר יעשה בהסכמה בין המדינות, כאשר היוזמה מגיעה מכיוון ישראל, הדבר לא יפגע במצבה של ישראל. הפחתת הסיוע בשנות התשעים, למשל, שנעשתה בדרך זו, לא פגעה בברית הבלתי כתובה בין ארה"ב וישראל.

עיוות במנגנון התמריצים של קובעי המדיניות

בעצם קבלת הסיוע יש משום פגיעה בדמוקרטיה ובריבונות האזרחים בישראל. כאשר מדינה מקבלת חלק ניכר מהכנסותיה שלא מכספי המסים של אזרחיה (בין אם מדובר במכירת משאבי טבע או בסיוע זר), אין לקובעי המדיניות תמריץ לפעול בהתאם לאינטרסים של האזרחים או לקדם את הכלכלה. כך נוצרת "קללת המשאבים", מצב לפיו ככל ששיעור הכנסת המדינה ממשאבי טבע גבוה יותר, כך המדינה חופשית פחות. הישרדותם הפוליטית של מנהיגים במדינות כוונצואלה, איראן, ערב הסעודית ורוסיה תלויה יותר במחירי הנפט מאשר בהישגי מערכת החינוך או במידת החופש האזרחי.

כאשר מדובר בסיוע זר, נוצר עיוות על עיוות. מדינות המקבלות סיוע הומניטרי, למשל, נדרשות להוכיח שוב ושוב את חולשתן וחוסר יכולתן לדאוג לאזרחיהן על מנת לזכות בסיוע נוסף. כך, במקום שיראו את תפקידם כבוני יכולתה של ישראל להגן על עצמה, יש לראשי מערכת הביטחון ולאנשי התעשייה הביטחונית אינטרס לשמר את פגיעותה ואת חוסר יכולתה להתמודד עם האיומים באמצעים לא צבאיים, שכן פגיעות זו משמעותה סיוע אמריקאי נוסף.

יצירת תרבות של תלות

הסתמכותה של ממשלת ישראל על שולחנו של משלם המסים האמריקאי משמשת דוגמה רעה אשר תורמת ליצירתה של תרבות של תלות. הממשלה משקיעה משאבים רבים בעידוד ההשתתפות בכוח העבודה, ומעלה על נס את היוזמות. אולם כאשר ממשלת ישראל, מדינה עם משק מפותח ומתקדם, חיה על חשבון אחרים, לפעילותה בתחום העבודה אין תוקף מוסרי. כך תורמת הממשלה ליצירתה של תרבות תלותית, הגורמת נזק בל יסוער לחברה הישראלית.

ראייה אל העתיד

הסיוע האמריקאי, אם כן, גורם לישראל נזקים כלכליים ואסטרטגיים. אולם בחינה של ההתפתחויות הצפויות בעשורים הקרובים מגלה כי משקלם של נזקים אלה צפוי לגדול.

ראשית, המשבר הכלכלי הגלובלי ומדיניותם הכלכלית של ממשלי בוש ואובמה הכניסו את ארה"ב לחובות כבדים, כאשר הצפי הוא לצמיחה איטית ולשיעור אבטלה גבוה. לפי רוב האנדיקאטורים הכלכליים, מצבה של ישראל טוב מזה של ארה"ב. שיעור החוב-תוצר בארה"ב עומד על 94%, לעומת 79% בישראל. הגירעון הממשלתי בארה"ב עומד על למעלה מ-10% מהתוצר, יותר מכפול מהשיעור בישראל. שיעור האבטלה בארה"ב עומד על 9.8%, לעומת 6.6% בישראל.

משלם המסים האמריקאי, שבעבר היה פזרן, יאלץ להדק את החגורה. הנושא העיקרי במערכת הבחירות לקונגרס בנובמבר 2010 היה בזבוז כספי משלם המסים. דגלה המרכזי, ואולי היחיד, של תנועת "מסיבת התה", אשר צברה כוח רב בבחירות אלו, היה צמצום הוצאות הממשלה. יש לשער

כי בשלב מסוים ישאל את עצמו הציבור האמריקאי מדוע עליו לסבסד מדינה מפותחת ומתקדמת
כישראל.

שנית, פרשנים רבים סבורים כי מעמדה של ארה"ב ויכולתה להשפיע על מדיניות של מדינות
אחרות נמצאים בירידה. תהליך זה הוא תוצאה של המשבר הכלכלי בארה"ב, מעורבותה הצבאית
בעיראק ובאפגניסטן, והצמיחה המהירה של מעצמות עולות כסין, הודו וברזיל. אמנם לארה"ב
תהיה חשיבות רבה בזירה הבינלאומית גם בעשורים הבאים, אולם חשיבותן של בריתות
ישראליות עם מדינות אחרות תלך ותגבר.

סיכום

קבלת סיוע כספי מארה"ב גורמת נזקים כלכליים ואסטרטגיים למדינת ישראל, אשר את היקפם
המלא ניתן יהיה לאמוד במדויק רק לאחר שישאל תתנתק מתלותה זו. בחינת התהליכים
הכלכליים והגיאופוליטיים הצפויים בעתיד מגלה כי הסבירות להמשך הסיוע במתכונתו הנוכחית
תפחת עם הזמן, בעוד שהנזק מהמשכו יגבר. ראוי כי ממשלת ישראל תקדים תרופה למכה,
ותיזום את התנתקותה של ישראל ממענקי ממשלת ארה"ב.